

КНЯЗЄВ В. С.,
кандидат юридичних наук

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.1.26>

ДОГОВІР ЗБЕРІГАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ, ЯКІ ПЕРЕЙШЛИ У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено організаційно-управлінські аспекти договірної регулювання зберігання та реалізації товарів, які перейшли у власність держави. Визначено вимоги до відкриття суб'єктами господарювання складів, на яких можуть зберігатись товари під митним контролем, порядок отримання ними статусу складу митного органу. Запропоновано механізм здійснення відбору підприємства, яке буде надавати послуги з відповідального зберігання майна (товарів).

Наголошено на тому, що важливою умовою договору є відносини щодо страхування відповідальності за збереження майна (товарів) транспортних засобів, переданих на відповідальне зберігання. Як правило, приміщення складів підприємств належать ним на праві користування (найчастіше це договір оренди складських приміщень). Також на практиці у таких суб'єктів підприємницької діяльності відсутнє власне майно, на яке може бути накладено стягнення в разі невиконання зобов'язань з відповідального зберігання майна належним чином. Зрозуміло, що подібні питання мали би бути предметом прискіпливого аналізу на етапі вибору відповідного підприємства для відповідального зберігання. Питання страхування майна (товарів) також є важливим елементом правовідносин за цим договором. У нормативно-правовому порядку бажано вирішити, яка зі сторін відповідального зберігання має здійснювати страхування майна (товарів). Логічним виглядає те, що страхувальником виступає саме митниця, яка укладає договір та передає майно (товари) й транспортні засоби на склад підприємства.

Проаналізовано сучасні проблемні питання функціонування складів митних органів, на яких зберігаються товари, передані суб'єктам господарювання на відповідальне зберігання, узагальнено пропозиції щодо їх вирішення та вдосконалення взаємодії митниці з підприємствами.

Ключові слова: склад митного органу, товари, транспортні засоби комерційного користування, власник товару, митні органи, резервуар, складські операції, зона митного контролю, адміністрація підприємств, завідувач складом митниці, підприємство, суб'єкт господарювання, договір.

Kniaziev V. S. Contract for storage and sale of goods which have become owned by the state

The article examines the organizational and managerial aspects of contractual regulation of storage and sale of goods that have become the property of the state. Requirements for the opening of warehouses by economic entities where goods can be stored under customs control, the procedure for obtaining the status of "warehouse of the customs authority". The mechanism of selection of the enterprise which will render services on responsible storage of property (goods) is offered. It is emphasized that an important condition of the contract is the relationship of liability insurance for the safety of property (goods) of vehicles transferred for safekeeping. As a rule, the warehouses of enterprises belong to them on the right of use (most often it is a lease agreement for warehouses). Also, in practice, such business entities do not have

their own property that can be levied in case of non-compliance with the obligations of responsible storage of property properly. It is clear that such issues should be the subject of meticulous analysis at the stage of selecting the appropriate company for safekeeping. The issue of property (goods) insurance is also an important element of the legal relationship under this agreement. In the legal framework, it is desirable to decide which of the parties to the responsible storage should insure property (goods). It seems logical that the insured is the customs, which enters into a contract and transfers property (goods) and vehicles to the warehouse of the enterprise. The modern problematic issues of the functioning of the warehouses of the customs authorities, where the goods transferred to the business entities for safekeeping are stored; the proposals on their solution and improvement of the interaction of the customs with the enterprises are summarized.

Key words: *Customs Authorities Warehouse, goods, vehicles for commercial goals, goods owner, Customs Authority, tank, warehouse procedures, Customs Control Area, administration of enterprises, head of the Customs Warehouse, enterprise, business entity, agreement.*

Вступ. У правовідносинах, пов'язаних зі зберіганням товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів, можуть брати участь суб'єкти здійснення комерційної господарської діяльності. Залучення підприємств до зберігання товарів та транспортних засобів обумовлено відсутністю достатньої кількості власних складів митних органів. Водночас постійно відбувається зростання обсягів товарообігу між державами, поширюються міграційні процеси, фізично збільшується кількість транспортних засобів, які перетинають державні кордони, що приводить до зростання навантаження на об'єкти митної інфраструктури та різноманітних логістичних центрів.

Митні органи України, відповідно до покладених на них завдань, зобов'язані проводити облік, зберігання, оцінювання вилученого, прийнятого на зберігання, розміщеного у митний режим відмови на користь держави майна, а також майна, виявленого в зоні митного контролю, власник якого невідомий, та розпорядження ним [1].

Відповідно до положень Митного Кодексу України (далі – МК України) [2], товари, які через свої властивості не можуть зберігатися на складі органу доходів і зборів, за рішенням керівника органу доходів і зборів або особи, яка виконує його обов'язки, можуть передаватися органами доходів і зборів на зберігання підприємствам, на складах яких створено необхідні умови для належного зберігання таких товарів. Для досягнення цілей цього Кодексу таке зберігання вважається зберіганням на складі органу доходів і зборів.

Дослідження питання укладення договорів митним органом із суб'єктами господарювання, вимог до його змісту, істотних умов є особливо актуальним у зв'язку з відсутністю типових форм та постійними змінами в митному законодавстві.

Важливим питанням, яке вимагає свого вирішення, є також виокремлення особливостей зберігання деяких груп товарів на складах суб'єктів господарювання.

Проблемам організації та здійснення митного контролю, зокрема питанням діяльності складів митниць, присвячені наукові праці вітчизняних науковців, таких як І. Бережнюк, О. Берзан, В. Булана, О. Вакульчик, О. Гребельник, О. Годованець, А. Дубінін, Г. Дейниченко, Т. Єдинак, В. Єдинак, П. Пашко, Ю. Петруня, С. Терещенко, А. Берзан, С. Коляда, Є. Корнієнко, Ю. Ломейко. Водночас у контексті реформування Держмитслужби України окремі питання організації та здійснення митного контролю залишаються малодослідженими, зокрема це стосується питання діяльності складів митниць та залучених ними на договірній основі підприємств, особливостей їх статусу та зберігання товарів і транспортних засобів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення організаційно-управлінських аспектів договірного регулювання зберігання та реалізації товарів, які перейшли у власність держави.

Результати дослідження. Товари, заявлені у різні митні режими, повинні за загальним правилом зберігатися на складах митних органів з дотриманням порядку, встановленого митним законодавством для відповідних митних режимів. Порядок роботи складу органу доходів і зборів (митниці) визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику (далі – Порядок 627) [3]. Передання майна (товарів) на відповідальне зберігання та транспортних засобів відбувається на основі договору.

Договори відповідального зберігання майна поширені на практиці не лише у сфері митних правовідносин. Здебільшого за такими договорами придбаний товар деякий час зберігається у продавця, що дає змогу оптовому покупцеві, тобто поклададавцю, відвантажувати придбаний товар після закінчення строку зберігання відразу зі складу своєму контрагенту-покупцеві. Є інші варіанти, які передбачають передання майна професійному зберігачеві.

Порядок укладення договорів зберігання регламентовано главою 66 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). У § 1 глави 66 ЦК України наведено загальні правові норми, що стосуються будь-яких договорів зберігання, а у § 2, 3 глави 66 ЦК України регулюється специфіка укладення окремих видів договорів зберігання [4].

Зокрема, у § 2 глави 66 ЦК України обумовлено особливості укладання договору зберігання товарів на товарному складі, тобто організації, яка зберігає товар і надає послуги, пов'язані зі зберіганням, на засадах підприємницької діяльності (ч. 1 ст. 956 ЦК України, ч. 1 ст. 294 ГК України) [4; 5].

Нормативно-правове регулювання відповідального зберігання відбувається на рівні публічно-правового регулювання. Зокрема, про нього йдеться у Податковому кодексі України (далі – ПК України). Відповідальне зберігання – це господарська операція, що здійснюється платником податків і передбачає передачу згідно з договорами схову матеріальних цінностей на зберігання іншій фізичній або юридичній особі без права використання у господарському обороті такої особи з подальшим поверненням таких матеріальних цінностей платнику податків без зміни якісних або кількісних характеристик (пп. 14.1.32 ПК України) [6].

Зазвичай право власності на товари, передані на зберігання, від поклададавця до зберігача не переходить. Це означає, що операція продажу товарів не відбувається (пп. 14.1.202 ПК України). Відповідно, передача товарів на відповідальне зберігання, а також повернення їх поклададавцеві зі зберігання на облік з податку на прибуток поклададавця не впливають. Згідно з пп. 196.1.2 ПК України, операції передачі майна на зберігання (відповідальне зберігання) та повернення цього майна зі зберігання (відповідального зберігання) його власнику не є об'єктом оподаткування ПДВ [6].

Винятком із цих правил є ситуація, коли в договорі передбачено, що зберігач має право розпоряджатися речами, визначеними родовими ознаками. Тоді до такого договору застосовуються правила оподаткування за договорами позики, а операція передачі товару на відповідальне зберігання розглядається як продаж майна.

Відповідно до Порядку 627, як склади митниці можуть використовуватися визначені наказом митниці приміщення, резервуари, криті та відкриті майданчики, холодильні чи морозильні камери, які належать митниці або використовуються нею і спеціально обладнані для зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення під митним контролем [3].

Розглянемо питання, пов'язані з укладанням договору відповідального зберігання (статика відносин з відповідального зберігання).

Взаємні відносини між митницею та підприємством регулюються на основі укладеного договору відповідального зберігання, який має як подібні, так і відмінні від зазначених вище господарсько-правових договорів ознаки.

Зразком подібного договору відповідального зберігання може слугувати договір, укладений 30 липня 2015 р. між митницею ДФС (Покладавець) та товариством з обмеженою відповідальністю «МСК-ІВТ-ТЕРМІНАЛ» (Зберігач). Зазначений договір був об'єктом розгляду у справі в порядку господарського судочинства [7].

Відповідно до підпунктів зазначеного договору, у 2015 році сторони домовились вчинити такий правочин: зберігач зобов'язався надати поклажодавцю послуги відповідального зберігання товарів, вилучених за протоколами про порушення митних правил, конфіскованих за рішенням суду, переданих для зберігання, а також інших товарів, що підлягають передачі у власність держави України, а саме зберігач зобов'язався зберігати товар, переданий поклажодавцем, і повернути його у схоронності. Конкретний перелік та види товару, що передається на відповідальне зберігання, був визначений в окремих актах прийому-передачі майна на відповідальне зберігання [7].

Також у договорі передбачено, що майно зберігається на території зберігача або в орендованих приміщеннях. З моменту фактичної передачі його поклажодавцем зберігачу на останнього покладається обов'язок зі збереження майна в первинному вигляді з урахуванням природного зносу товарів. Право власності на майно до зберігача не переходить, адже воно не може бути задіяне в господарському обороті зберігача або бути передане ним третім особам, знищено.

Згідно з окремими пунктами договору про надання послуг відповідального зберігання, послуги надаються зберігачем після підписання договору в строк не пізніше 10 робочих днів та погоджується сторонами окремо в кожному випадку. Договір чітко визначає місце надання послуги зберігання. Відповідно до умов договору, поклажодавець має право проводити інвентаризацію майна, переданого для відповідального зберігання зберігачу. За необхідності він може накладати митне забезпечення на склад зберігача, де зберігається майно, передане поклажодавцем [7].

Зберігач зобов'язаний забезпечити повне збереження переданого на відповідальне зберігання майна та вживати заходів, необхідних для забезпечення схоронності майна, а після закінчення відповідального зберігання повернути поклажодавцю те саме майно. Майно має бути повернене в тому самому стані, у якому воно було прийняте на відповідальне зберігання, з урахуванням змін його природних властивостей. Слід забезпечити наявність пристосованих для відповідального зберігання майна приміщень, що охороняються, та унеможливити доступ сторонніх осіб до майна. Треба повернути майно поклажодавцю за його першою письмовою вимогою. За першою вимогою поклажодавця необхідно надавати тому можливість доступу до майна і перевірки умов відповідального зберігання з невідкладним повідомленням у телефонному та письмовому режимах поклажодавця. У разі проведення поклажодавцем інвентаризації майна, що перебуває на зберіганні, слід забезпечити безперешкодний доступ до нього членів інвентаризаційної комісії поклажодавця. Не можна передавати третім особам жодної інформації, пов'язаної з діяльністю поклажодавця ні під своїм іменем, ні під псевдонімом. У разі зміни в період дії договору місця реєстрації підприємства та/або місця розташування майна, переданого митницею на відповідальне зберігання, слід невідкладно повідомити про це поклажодавцю засобами телефонного зв'язку та письмово [7].

Також поклажодавець письмово повідомляє зберігача про намір передати майно на відповідальне зберігання. За кожним окремим фактом передачі майна на відповідальне зберігання зберігачеві поклажодавець складає у 2 примірниках та підписує і засвідчує круглою печаткою зі свого боку акт приймання-передачі майна на зберігання. Зберігач підписує і засвідчує круглою печаткою 2 примірника акта, 1 із яких повертає поклажодавцю. В акті обов'язково зазначаються перелік майна (із зазначенням його кількості, характеристики, властивостей, необхідних для ідентифікації майна); недоліки, дефекти, пошкодження майна (у разі їх виявлення та/або попередження про них поклажодавцем); вартість кожного окремого виду майна, яке передається на відповідальне зберігання [7].

У разі порушення зобов'язання, що виникає з договору, сторона несе відповідальність, визначену договором та чинним законодавством. Порушенням договору є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, визначених змістом цього договору. Зберігач несе відповідальність відповідно до частини першої статті 936 ЦК України за зберігання майна, переданого поклажодавцем, та зобов'язаний повернути його

у схоронності. Вартість майна, переданого на зберігання, визначається відповідно до вимог статті 951 ЦК України; збитки, завдані поклажадавцеві втратою (нестачею) або пошкодженням майна, відшкодовуються зберігачем у разі втрати (нестачі) майна у розмірі його вартості, а у разі пошкодження майна – у розмірі суми, на яку знизилася його вартість. Також якщо внаслідок пошкодження товару його якість змінилася настільки, що воно не може бути використано за первісним призначенням, то поклажадавець має право відмовитися від цього майна і вимагати від зберігача відшкодування його вартості.

Зберігач несе відповідальність у розмірі вартості майна за недопущення представників поклажадавця до майна, яке передано на відповідальне зберігання [7].

Сьогодні необхідно говорити про доцільність розроблення типової форми договору передання майна (товарів) та транспортних засобів на відповідальне зберігання підприємствам. Важливою частиною такого договору мають бути умови щодо притягнення до відповідальності підприємства за невиконання умов договору, особливо щодо виникнення нестач, викликаних втратою майна, переданого на відповідальне зберігання.

Досить поширену проблему нестачі майна можна продемонструвати на такому прикладі. Так, за результатами аналізу стану виконання зобов'язань відповідального зберігання в межах відповідальності Одеською митницею ДФС було встановлено, що у 2019 р. на реалізацію передано майно на загальну суму 1 024,8 тис. гривень, що становить 12,6% від загальної суми вартості майна на початок року (8,2 млн. грн.). Майно вартістю 7,1 млн. грн. залишилось не реалізованим у 2019 р. Вартість майна за результатами торгів склала 1 168,2 тис. гривень. При цьому надійшло коштів до Державного бюджету на загальну суму 1 050,3 тис. гривень, зокрема мито становило 239,7 тис. гривень, ПДВ – 9,8 тис. грн., кошти від реалізації що надійшли до Митниці – 800,8 тис. гривень. Загальна сума винагороди організаторам аукціону (15,0%) становила 154,2 тис. грн., покриття витрат на оцінку – 12,8 тис. гривень.

При цьому через скасування операцій з передачі безхазяйного майна на реалізацію майно на загальну суму 738,3 тис. гривень залишилось не реалізованими. Крім того, встановлено, що внаслідок незабезпечення зберігачем ПП «Роял Трейд Імпекс» відповідального зберігання майна, що переходить у власність держави, загальна сума втрат складає 301,5 тис. гривень.

Ще однією проблемою договірних відносин є визначення реальної ціни послуги відповідального зберігання. Головною проблемою є низька оплата послуг за відповідальне зберігання, розмір якої не залежить від площі і місця складу й довгий час складав 10 грн. Така плата за послугу є формальною і, відповідно, може підштовхувати суб'єкта господарювання до дій, метою яких є отримання прибутку. Досить часто це приводить до виникнення ситуацій, коли товари не видаються їх власникам або суб'єктами господарювання стягуються кошти з власників товарів під час видачі за зберігання, транспортування, логістику, розвантаження, складські операції. Зазначене дає змогу запропонувати необхідність визначення реальної ціни послуг відповідального зберігання через фактичні витрати на зберігання майна (товарів) та транспортних засобів, а також виділення необхідних сум із Державного бюджету України.

Нині має бути передбачений порядок, за якого підприємствам, які надають послуги відповідального зберігання майна, переданого митними органами, і несуть у значному обсязі витрати на організацію процесу надання послуг (оренда приміщення, логістика, охорона тощо), надається перевага на право організації реалізації майна (за умови, якщо вони наділені таким правом і в установленому порядку включені до відповідного реєстру підприємств, уповноважених здійснювати реалізацію державного майна). Запровадження таких гарантій хоча б частково дало змогу компенсувати понесені підприємствами витрати на зберігання товарів.

Важливою умовою договору є відносини щодо страхування відповідальності за збереження майна (товарів) транспортних засобів, переданих на відповідальне зберігання. Як правило, приміщення складів підприємств належать ним на праві користування (найчастіше

це договір оренди складських приміщень). Також у таких суб'єктів підприємницької діяльності, як правило, відсутнє власне майно, на яке може бути накладено стягнення у разі невиконання зобов'язань з відповідального зберігання майна належним чином. Подібні питання мали би бути предметом прискіпливого аналізу на етапі вибору відповідного підприємства для відповідального зберігання.

Питання страхування майна (товарів) також є важливим елементом правовідносин за цим договором. У нормативно-правовому порядку необхідно вирішити, яка зі сторін відповідального зберігання має здійснювати страхування майна (товарів). Логічним виглядає те, що страхувальником виступає митний орган, який укладає договір та передає майно (товари) й транспортні засоби на склад підприємства. На це вказують положення МК України, який визначає, що митні органи несуть передбачену законом відповідальність за втрату або пошкодження товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що зберігаються ними. У випадку, передбаченому ч. 4 цієї статті, таку відповідальність несе адміністрація підприємств, на складах яких розміщуються товари, передані митними органами цим підприємствам на зберігання.

Нормативного закріплення у типовій формі договору передання майна (товарів) та транспортних засобів на відповідальне зберігання підприємствам вимагає також така важлива умова, як додаткові підстави розірвання договору. Досить часто на практиці виникають складні ситуації, обумовлені небажанням підприємства, яке надає послуги з відповідального зберігання, здійснити фізичний допуск працівників митниці на територію складу, відмовою у прийнятті певного товару на склад, відмовою у проведенні ревізії матеріальних цінностей, недотриманням вимог забезпечення схоронності товарів. У цих випадках договір має включати певні санкції до підприємства та його посадових осіб, включаючи можливість дострокового припинення договірних відносин. Так, наприклад, 19 грудня 2016 р. Одеська митниця Державної фіскальної служби України (далі – позивач, Одеська митниця) звернулась до господарського суду Одеської області з позовом до Приватного підприємства «Ніка» (далі – відповідач, ПП «Ніка»), в якому просила суд зобов'язати ПП «Ніка» усунути перешкоди у користуванні та розпорядженні майном, яке передане Одеською митницею до ПП «Ніка» на відповідальне зберігання, шляхом надання доступу Одеській митниці до майна, яке передане Одеською митницею до ПП «Ніка» на відповідальне зберігання за договорами від 14 лютого 2013 р. № 44 та від 1 квітня 2014р. № 273 [8].

Позовні вимоги обґрунтовані порушенням відповідачем зобов'язань, прийнятих на себе за договором № 44 про надання послуг відповідального зберігання від 14 лютого 2013 р. та договором № 273 про надання послуг відповідального зберігання від 1 квітня 2014 р., які полягають у створенні перешкод для проведення інвентаризації майна, переданого на відповідальне зберігання (п. п. 6.2.4, 6.3.8, 6.3.14 Договорів). Суд наголосив на тому, що до обов'язків Зберігача умовами договору № 44 про надання послуг відповідального зберігання від 14 лютого 2013 р. віднесено забезпечення надання послуг у строки, встановлені цим договором; за першою вимогою Поклаждавця слід надавати тому можливість доступу до майна і перевірки умов відповідального зберігання (п. п. 6.3.1, 6.3.8 договору). Відповідно до п. 6.3.15 Договору № 44, Зберігач зобов'язаний у разі проведення Поклаждавцем інвентаризації майна, що перебуває на зберіганні, забезпечити безперешкодний доступ до нього членів інвентаризаційної комісії [8].

Наявність судової практики додатково засвідчує необхідність удосконалення теоретично-організаційних засад договірних відносин між митним органом та іншими суб'єктами господарювання.

Висновки. Підсумовуючи, наголосимо на таких принципових положеннях.

1. В умовах залучення інфраструктури складів суб'єктів господарювання у митних правовідносинах особливої актуальності набувають питання організаційно-правових засад та порядку передачі майна митними органами на відповідальне зберігання суб'єктам господарювання, визначення вимог до відкриття суб'єктами господарювання складів, на яких

можуть зберігатись товари під митним контролем, порядок отримання ними статусу складу митного органу.

2. Необхідно говорити про удосконалення процесу правового регулювання відносин з передання майна (товарів) на відповідальне зберігання через затвердження типових форм договору передання майна (товарів) та транспортних засобів на відповідальне зберігання підприємствам, а також договору реалізації майна. Важливою частиною такого договору мають бути умови щодо притягнення до відповідальності підприємства за невиконання умов договорів.

3. Серед важливих організаційних елементів удосконалення діяльності з передачі митницею майна (товарів) на відповідальне зберігання підприємством слід назвати необхідність ліцензування такої діяльності та формування єдиної бази відповідних суб'єктів підприємницької діяльності, які заявили про бажання надавати послуги з відповідального зберігання.

Список використаних джерел:

1. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України ; Положення від 21 травня 2014 р. № 236 / *Верховна Рада України. База «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF> (дата звернення: 16.07.2020).
2. Митний кодекс : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / *Верховна Рада України. База «Законодавство України»*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 16.07.2020).
3. Про затвердження Порядку роботи складу митниці ДФС : Наказ Мінфіну від 30 травня 2012 р. № 627 / *Верховна Рада України. База «Законодавство України»*. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1097-12> (дата звернення: 16.07.2020).
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України. База «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / *Верховна Рада України. База «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 16.07.2020).
6. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / *Верховна Рада України. База «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 16.07.2020).
7. Постановление от 16 августа 2018 г. № 75921730 / Одесский апелляционный хозяйственный суд. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/75921730> (дата звернення: 16.07.2020).
8. Постанова Одеського апеляційного господарського суду від 20 червня 2017 р. справа № 916/3491/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67404988> (дата звернення: 16.07.2020).

